

СТАНОВЛЕННЯ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ КАТЕГОРІЇ «ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ» В ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ

Стаття присвячена проблемі розвитку електронного урядування в Україні. Встановлено, що концепції електронного урядування присвячено чимало наукових досліджень, які розкривають сутнісні характеристики поняття «електронне урядування». Визначено, що електронне урядування фундаментально пов'язане з впровадженням інноваційних технологій у діяльність публічного управління, особливо в умовах зростаючої цифровізації як у глобальному, так і в національному масштабах. Воно є ключовим елементом для розвитку інформаційного суспільства та встановлення демократичних засад, оскільки оптимізує процеси, за допомогою яких громадяни отримують адміністративні послуги, розширює їхній доступ до необхідної інформації та заохочує прозорість і відкритість органів державної влади та місцевого самоврядування. Особливу увагу приділено етапам розвитку та впровадження електронного урядування в Україні. Наголошено, що електронне урядування має досить багато значень та трактувань. Пропонуємо наступну дефініцію електронного урядування: це тип організації управління державою, який, використовуючи інформаційно-комунікаційні технології, спрямований на підвищення ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади, одночасно сприяючи організованому залученню національних та міжнародних установ, широкої громадськості та комерційних структур. Зроблено висновок, що електронне урядування відіграє вирішальну роль у сучасному суспільстві, адже підвищує ефективність публічного управління, покращує якість життя громадян, зміцнює довіру до державних інституцій. Хоча існують перешкоди, що стоять перед електронним урядуванням, його розвиток є неминучим прогресом. Єдиного доктринального підходу до розуміння електронного урядування серед наукових шкіл сучасності немає. Пропонуємо наступну дефініцію електронного урядування: це тип організації управління державою, який, використовуючи інформаційно-комунікаційні технології, спрямований на підвищення ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади, одночасно сприяючи організованому залученню національних та міжнародних установ, широкої громадськості та комерційних структур.

Ключові слова: електронне урядування, публічне управління, становлення, впровадження, інформаційне суспільство.

Актуальність теми. Сучасні інформаційні технології використовуються в інформаційному суспільстві для створення, зберігання, обробки та передачі величезних обсягів інформації. Основними засобами обміну інформацією та спілкування все частіше стають Інтернет, комп'ютери, мобільні пристрої та інші засоби зв'язку. Інформаційні технології змінюють не лише спосіб доступу до інформації, але й те, як організовано суспільство, як виконується робота, як працює політика та як практикується культура.

Швидкість і постійність змін в сучасному суспільстві вимагають від людей набуття навичок, необхідних для адаптації до нових ситуацій, швидкого й ефективного вивчення нового та змін з часом. Принципи існування інформації зумовлюють швидкі зміни, які характеризують це суспільство як інформаційне. Інакше кажучи, одним із ключових елементів інформаційного етапу розвитку є динамічність. Однак важко уявити сучасну величезну кількість інформації без технологічних засобів її збору, зберігання, обробки та передачі. Першим кроком централізованого впровадження електронного уря-

дування є каталогізація, упорядкування та оцифрування паперових документів та інших результатів діяльності органів публічного управління. Використання численних технологічних інструментів, включаючи веб-сайти для державних установ, електронні форми заявок, онлайн-платформи надання послуг, системи електронного документообігу, засоби цифрової ідентифікації, електронні системи голосування та багато іншого, називають електронним урядуванням. Роблячи державні послуги легшими та доступнішими, ці технологічні досягнення також допомагають створити відкритий і демократичний уряд, змінюючи уявлення про фундаментальну роль уряду з механізму примусу на рівноправне партнерство.

Стан дослідження. Сферу публічного адміністрування та її основні засади у галузі адміністративного права досліджували такі провідні вітчизняні вчені, як: В. Авер'янов, Д. Бахрах, М. Бевзенко, Ю. Битяк, В. Біла, В. Галунько, Т. Коломоєць, В. Колпаков, Р. Мельник, С. Петков тощо. Постійні зміни до законодавства про використання інформаційно-комунікаційних технологій у різних сферах публічного адміністрування вимагають, у свою чергу, постійного аналізу проблем та перспектив подальшого впровадження. Відтак, сфера електронного урядування останніми роками є пріоритетним напрямом для проведення комплексних досліджень таких дослідників, як С. Гнатюк, О. Голобуцький, Д. Дубов, О. Ємельяненко, П. Клімушин, І. Коліушко, М. Швець та інші.

Мета статті – дослідження концепції електронного врядування та визначення основних етапів його становлення в публічному управлінні.

Виклад матеріалу дослідження. Оскільки інформаційні технології поступово розвивалися та впливали на урядові структури та стратегії взаємодії громадян, з'явилася ідея електронного урядування. Всесвітня павутина дала початок електронному уряду, але його фундаментальна концепція полягала в тому, щоб використовувати технології для підвищення внутрішньої економії та ефективності насамперед.

Цікавою є думка І.Коліушка, який вважає, що наприкінці ХХ сторіччя розви-

ток інформаційних технологій призвів до нової форми спілкування з державою – електронного уряду. Вважають, що така форма спілкування з державою приведе не тільки до більш ефективного й менш витратного адміністрування, але й до кардинальних змін взаємовідносин між громадянами і органами державної влади та місцевого самоврядування [1].

Електронне урядування є ключовим елементом ефективної урядової діяльності та сучасного демократичного суспільства, що забезпечує вільний та оперативний доступ населення до інформації та відкритого діалогу між державою та громадськістю за допомогою застосування інформаційних технологій [2, с. 50-52].

В першу чергу, вважаємо за необхідне визначитися з понятійно-категоріальним апаратом, який буде використовуватись у межах нашого дослідження.

Однозначного визначення «електронного врядування» сьогодні не існує. Термін «електронне врядування» запозичене з англійської мови і може бути перекладене як e-government і e-governance, які походять від кореневих слів government і governance.

Родоначальником цих концепцій і понять стали США. Основний їх зміст можна зрозуміти зі Стратегії США, у якій наголошується на тому, що «бачення Президентом нової адміністративної реформи підкреслює необхідність зміни операційної складової уряду у частині власного функціонування і взаємодії з громадянами, яким воно служить. Основою цієї зміни є три принципи:

- уряд повинен сконцентруватися на громадянах, а не на бюрократії ;
- уряд повинен орієнтуватися на результати своєї діяльності;
- уряд повинен базуватися на ринку, активно просуваючи інновації» [3].

Сьогодні e-government і e-governance стали глобальними явищами: уряди розвинених країн використовують ці концепції для просування участі громадян у суспільному житті і розширення їх прав і можливостей.

Концепція e-governance є більш широкою, ніж e-government, так як вона сприяє зміні ставлення громадян до уряду

і навпаки. E-governance породжує нову концепцію громадянства, в обох напрямках: потреб і обов'язків громадян. Її мета – втягнути, дати право і наділити новими повноваженнями громадян [4].

Стратегічною метою e-governance є підтримка і спрощення управлінського процесу для всіх сторін: уряду, громадян та бізнесу за допомогою ІКТ. В e-governance електронні засоби підтримують і стимулюють належне та ефективне управління (good governance). E-governance надає громадськості широкі можливості брати участь у політичному житті суспільства і виражається у взаємодії уряду, громадян та неурядових громадських інститутів на підставі широко використання ІКТ [5].

В українській науці, зокрема у сфері публічного адміністрування, термін governance відомий у перекладі як управління або врядування. Українська мова надає найбільш чіткий переклад терміну governance, на ній його можна перекласти як «врядування», що означає «чинити уряд», тобто впорядковувати, організувати, досягати певних цілей [6].

Розглянемо розуміння дефініції «електронне врядування» у сучасній вітчизняній науці. Одразу зауважимо, що сучасна правова доктрина активно розвиває теоретико-методологічне підґрунтя дослідження електронного врядування. Дана проблематика вивчається науковцями різних галузей права, в першу чергу, конституційного та адміністративного.

Водночас, за словами Р. Юсіфбейлі, численні визначення поняття «електронне урядування» мають одну спільну рису – вони підкреслюють активну роль держави в реалізації концепції електронного урядування як ініціатора, інструмента реалізації, координатора та ключового учасника адміністративних, службових, демократичних та управлінських процесів [7, с. 100].

Так, на думку авторів монографії, присвяченої електронному урядуванню, поняття «електронне урядування» розуміється як таке, що використовує інформаційні технології, що є не просто технологіями, а результатом «взаємно трансформаційних взаємодій» між інструментами та людьми. Інформаційні системи можуть бути визна-

чені як системи людських і технічних компонентів, які приймають, зберігають, обробляють, виводять і передають інформацію. Вони можуть базуватися на будь-якій комбінації людських зусиль, методів на паперових носіях та інформаційних технологіях [8, с.23]. В Дубов розуміє електронне врядування як комплекс державних інформаційних систем, інформаційно-технологічної інфраструктури їх взаємодії між собою та інфраструктури доступу до них населення, які забезпечують новий рівень відкритості, результативності та ефективності діяльності органів державної влади для найповнішого задоволення прав громадян [9]. І.Куспльак зазначає, що електронне урядування є інструментом розвитку демократії та вважається реальним шляхом розвитку демократичних процесів у суспільстві, що знайшло своє відображення в появі терміну «електронна демократія». Можливості Інтернету та його інформаційної структури в даній галузі практично невичерпні: починаючи від інформування населення про різноманітні події, кандидатів на посади, розповсюдження інформації про партії, закінчуючи участю громадян в електронних політичних форумах, електронних виборах тощо [10, с. 396].

Іноземні автори визначають електронне урядування через систему надання публічних послуг, тобто йдеться про те, щоб «використовувати інформаційні технології (IT), інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) та інші телекомунікаційні технології на базі веб-технологій для вдосконалення та/або підвищення ефективності та ефективності надання послуг у державному секторі» [11, с. 158].

Слід підкреслити, що більшість дослідників розглядають електронне урядування як наріжний камінь нової демократичної моделі інформаційної ери, а також як засіб підвищення ефективності державного управління та адміністрування. Тому що технології електронного урядування дозволяють громадянам і громадським організаціям брати ефективну участь у процесах формування та реалізації державної політики.

Основними нормативно-правовими засадами розвитку електронного урядування є низка законодавчих та підзакон-

них актів, а саме: закони України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки», «Про Національну програму інформатизації», розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні», «Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні», укази Президента України «Про державну політику інформатизації України» від 31.05.1993, «Про утворення Національного агентства з питань інформатизації» від 13.03.1995, «Про заходи забезпечення діяльності Національного агентства з питань інформатизації» від 27.05.1995 тощо.

Слід зауважити, що національне законодавство також визначається з понятійними категоріями стосовно електронного урядування. Відповідно до Концепції розвитку електронного урядування в Україні «електронне урядування – це форма організації державного управління, яка сприяє підвищенню ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій для формування нового типу держави, орієнтованої на задоволення потреб громадян» [12].

На нашу думку, підхід до визначення дефініції «електронне урядування», що викладена в Концепції розвитку електронного урядування в Україні № 649-р від 20 вересня 2017 року, є досить повною. При цьому, варто вказати на певну застарілість використання терміну «державне управління» в адміністративно-правовій науці, відтак підтримуємо позицію тих вчених, які пропонують замінити словосполучення «державне управління» терміном «публічне управління» [13].

Отже, можемо констатувати, що електронне урядування має досить багато значень та трактувань. Пропонуємо наступну дефініцію електронного урядування: це тип організації управління державою, який, використовуючи інформаційно-комунікаційні технології, спрямований на підвищення ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади, одночасно сприяючи організова-

ному залученню національних та міжнародних установ, широкої громадськості та комерційних структур.

Становлення концепції електронного урядування в Україні, а також впровадження її практичних аспектів реалізації, відбувалось з урахуванням загальних періодів цифровізації в державі. Об'єктивно цей процес здійснювався із запізненням від загальносвітових та європейських.

Перший етап розвитку ідеї електронного уряду, який бере початок у 1970-х роках і пов'язаний із впровадженням комп'ютерів для автоматизації роботи та обробки даних в державних установах.

Вважається, що термін «електронний уряд» вперше з'явився в 1990-х роках. Це був період, який позначився значним прогресом інформаційних технологій та Інтернету, що сприяло введенню цього поняття. Прагнучи покращити доступ громадян до державних послуг, такі країни, як США, Великобританія, Сінгапур та інші, починають впроваджувати онлайн-платформи та послуги, що виявляється особливо ефективним у цій справі.

Наступним етапом є прискорення розвитку 2000-х років, коли більшість провідних країн почали активно впроваджувати онлайн-сервіси, електронні форми заявок, реєстрацію та різні інші послуги, все це відбувалось з метою економічної та ресурсної ефективності. Результатом цього переходу стала модель «24/7», що дозволяє державним службам бути доступними 24 години на добу, сім днів на тиждень. Посилення впливу Інтернету та зростання комп'ютеризації в державних структурах ще більше прискорили еволюцію електронного урядування.

Важливим етапом в еволюції електронного урядування стала поява інтерактивності та інтерфейсів, що розпочалася з 2010-х років завдяки появі та швидкому поширенню соціальних мереж, мобільних технологій та різноманітних інтерактивних інструментів. Ці досягнення дозволили урядам створити більш зручні та цікаві платформи для взаємодії з громадянами в режимі реального часу, сприяючи двосторонньому персоналізованому спілкуванню між урядом та окремими особами.

Сучасний етап розвитку електронного урядування відзначений впровадженням передових технологій, включаючи штучний інтелект, аналітику великих даних, блокчейн та інші, які поступово впроваджуються для підвищення якості послуг та ефективності публічного управління.

У світовій практиці виділяють п'ять основних етапів розвитку системи електронного уряду (розроблена Лейне та Лі). Розроблені етапи відображають не часові проміжки становлення, а ті, що характеризують внутрішній, інституційний аспект даного явища. Відтак, перший етап – це створення веб-ресурсів різних міністерств і відомств, що містять інформацію про їхню місію і напрямки діяльності; другий етап – поява перших елементів інтерактивності (електронна приймальня); третій етап – поява повноцінної інтерактивності з можливістю здійснювати операції в режимі онлайн; четвертий етап – створення об'єднаних порталів різних відомств і служб, через які можна здійснювати будь-які види трансакцій, для яких раніше було потрібно звертатися безпосередньо до державного органу; п'ятий етап – створення електронної системи державного управління на основі єдиних стандартів, а також урядового portalу як єдиної точки доступу до всіх послуг і для громадян, і для бізнесу [14, с. 4]. Варто зазначити, що такі етапи є історичними та фактично відбуваються у всіх країнах. Україна також долає ці етапи і в 2024 наша держава перебуває на перехідному етапі від третього до четвертого етапу.

На думку Р. Юсіфбейлі, в Україні нині за процес створення електронного урядування видається звичайна інформатизація та автоматизація державного сектору. Якщо в зарубіжних програмах електронного урядування нові технології використовуються для максимального задоволення потреб громадян шляхом вдосконалення діяльності органів публічного управління та адміністрування, то в Україні результатом стало запровадження інформаційно-комунікативних технологій для вдосконалення роботи самих державних структур, тобто користувачем переваг впровадження електронного урядування стала сама держава, а не суспільство.

Електронний уряд в Україні – це форма, яка не трансформує зміст процесів публічного управління та адміністрування. Він не розв'язує проблем адміністративної реформи, оскільки зосереджений на підтримці новими технологіями старої системи управління замість того, щоб надати поштовх для її зміни й оптимізації [15, с.101-102].

Висновки. Отже, електронне урядування відіграє вирішальну роль у сучасному суспільстві, адже підвищує ефективність публічного управління, покращує якість життя громадян, зміцнює довіру до державних інституцій. Хоча існують перешкоди, що стоять перед електронним урядуванням, його розвиток є неминучим прогресом.

Єдиного доктринального підходу до розуміння електронного урядування серед наукових шкіл сучасності немає. Пропонуємо наступну дефініцію електронного урядування: це тип організації управління державою, який, використовуючи інформаційно-комунікаційні технології, спрямований на підвищення ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади, одночасно сприяючи організованому залученню національних та міжнародних установ, широкої громадськості та комерційних структур.

Список використаної літератури:

1. Коліушко І. Електронне урядування – шлях до ефективності та прозорості державного управління URL: <https://pravo.org.ua/elektronne-uryaduvannya-shlyah-do-efektyvnosti-ta-prozorosti-derzhavnogo-upravlinnya/>
2. Мохова Ю.Л. Особливості державного управління в країнах Європейського союзу в умовах сталого розвитку. *Публічне управління для сталого розвитку: виклики та перспективи на національному та місцевому рівнях*: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Маріуполь, 27-28 травня 2021 р.). Маріуполь, 2021. С. 50-52.
3. Implementing the President's Agenda for E-Government. E-Government Strategy. Simplified Delivery of Services to Citizens. Washington : Office of Management and Budget, 2002. February 27.
4. Електронне урядування в Україні – ефективна влада для мешканців URL: <http://>

- msdp.undp.org.ua/data/publications/ postranichno.pdf.
5. The European eGovernment Action Plan 2011–2015 URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0743:FIN:EN:PDF>.
 6. Погребняк І.Є. Електронний уряд (e-government) і електронне урядування (e-governance): поняття та принципи функціонування URL: <https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2014/10/Pogrebnyak7.pdf>
 7. Юсіфбейлі Р. Електронне урядування в публічному управлінні та адмініструванні сучасної України. *Публічне управління і адміністрування в Україні*. 2020. Випуск 20. С. 99–102.
 8. Електронне урядування: конституційно-правове дослідження: монографія / О.З. Романчук, Ю.М. Бисага, В.В. Берч, Г.Ю. Нечипорук, В.І. Чечерський. Ужгород, 2021. 196 с.
 9. Дубов Д.В., Дубова С.В. Основи електронного урядування. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 176 с.
 10. Куспляк І. Основні теоретичні підходи до поняття «електронне урядування»: порівняльний аналіз. *Актуальні проблеми політики*. 2010. Вип. 40. С. 391–400.
 11. Madzova V., Sajnoski K., Davcev L. E-Government as an Efficient Tool towards Good Governance (Trends and Comparative Analysis throughout Worldwide Regions and within West Balkan Countries). *Balkan Social Science Review*. 2013. Vol. 1. P. 157 – 174.
 12. Концепція розвитку електронного урядування в Україні: схв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20.09.2017 № 649-р. Офіційний вісник України. 2017. № 78. Ст. 2402.
 13. Міхровська М.С. Публічна адміністрація, державне управління та електронне урядування: особливості взаємозв'язку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2022. Вип. 69. С. 299–303.
 14. Клімушин П.С., Серенок А. О. Електронне урядування в інформаційному суспільстві: монографія. Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2010. 312 с.

Perehuda N. I. Establishment and implementation of the category of “electronic government” in public administration

The article is devoted to the problem of the development of electronic governance in Ukraine. It has been established that many scientific studies have been devoted to the concept of electronic government, which reveal the essential characteristics of the concept of “electronic government”. It was determined that e-governance is fundamentally connected with the introduction of innovative technologies in the activities of public administration, especially in the conditions of growing digitization both on a global and national scale. It is a key element for the development of the information society and the establishment of a democratic framework, as it optimizes the processes by which citizens receive administrative services, expands their access to the necessary information, and encourages transparency and openness of public authorities and local self-government. Special attention is paid to the stages of development and implementation of e-government in Ukraine. It is emphasized that e-government has quite a lot of meanings and interpretations. We offer the following definition of e-government: it is a type of state management organization that, using information and communication technologies, is aimed at increasing the efficiency, openness and transparency of the activities of state authorities, while simultaneously promoting the organized involvement of national and international institutions, the general public and commercial structures. It is concluded that e-government plays a crucial role in modern society, as it increases the efficiency of public administration, improves the quality of life of citizens, and strengthens trust in state institutions. Although there are obstacles facing e-government, its development is inevitable progress. There is no single doctrinal approach to understanding e-government among modern scientific schools. We offer the following definition of e-government: this is a type of state management organization that, using information and communication technologies, is aimed at increasing the efficiency, openness, and transparency of the activities of state authorities, while simultaneously promoting the organized involvement of national and international institutions, the general public, and commercial structures.

Key words: e-governance, public administration, formation, implementation, information society.